

7. Folketellingen 1801

3.1 Sammendrag med beskrivelse av dokumentet

3.1.1. Folketellingen 1801 er enestående. Det er fordi den er den første folketellingen som inneholder navn og andre opplysninger for hver enkelt innbygger i Norge.

Folketellingen 1801 nomineres fordi den er en hovedkilde til norsk befolknings- og samfunnshistorie på 1700- og 1800-tallet. Den er betegnet som ”et enestående skarpt og detaljrikt familieportrett av det norske folket ved inngangen til 1800-tallet”. Det tok tid før neste folketelling av samme type ble holdt, først med tellingen i 1865 ble registrering med navn fast praksis i Norge.

Ved reskript 28. november 1800 ble det gitt kongelig befaling om å holde folketelling i Danmark, Norge og på Island 1. februar 1801. I København var det Tabellkontoret i Rentekammeret som utarbeidet trykte skjemaer til tellingen. Skjemaene hadde rubrikker for gårds- og gatenavn, personenes navn og deres innbyrdes forhold i familie eller husstand, alder, ekteskapeleg status og yrke. Skjemaene for prestegjeldene på landet ble utfyllt gård for gård, i byene gate for gate. Registrering av den enkelte person ble gjort på vedkommendes hjemsted. Dermed er også sjøfolk og folk på reisefot tatt med på stedet de hørte hjemme. Alder ble i tellingen oppgitt ut fra førstkommende fødselsdag. I listene ble befolkningen delt inn i husstander. En husstand kunne bestå både av personer som var i slekt, tjenestefolk og leieboere.

Ut fra tellingen regner man at det bodde i overkant av 883 000 mennesker i Norge i 1801, hvorav 8,8 % i byene. Tellingene er bevart for hele landet, bortsett fra Holt prestegjeld med sognene Holt, Dypvåg og Flosta og gårdene i Maridalen i Aker. Som historisk kilde har folketellingen 1801 en helt spesiell stilling, og den er sentral for et bredt spekter av forskere, blant annet demografer, slektsforskere og lokalhistorikere.

3.2 Opplysninger om søker

3.2.1. Søkers navn: Riksarkivet

3.2.2. Tilknytning til den nominerte dokumentarven: Riksarkivet eier dokumentene.

3.2.3. Ansvarlig for nominasjonsprosessen: avdelingsdirektør Øyvind Ødegaard, Riksarkivet. Nominasjonen er utformet av underdirektør Alfhild Nakken.

3.2.4. Postadresse: Riksarkivet, Postboks 4013 Ullevål stadion, 0806 Oslo.

Telefon: 22 02 26 00. E-post: riksarkivet@arkivverket.no.

3.3 Identifikasjon og beskrivelse av dokumentet

3.3.1. Navn og identifikasjon:

Arkivreferanse: Riksarkivet, Rentekammeret, Realistisk ordnet avdeling, EA-4070, Folketellinger og manntall, Folketellingen 1801, bind 1-67

Plassering: 4A 137 05/3 – 4A 137 06/1

3.3.2 Beskrivelse av dokumentet:

Folketellingslistene er innbundet i 67 protokoller, ordnet etter fylke og prestegjeld. Protokollene er i folioformat, og bindene har papirovertrekk med skinn rygg og hjørner. Protokollbindene er fra begynnelsen av 1900-tallet. Folketellingslistene er skrevet på klutepapir med jerngallusblekk.

Folketellingen 1801 er plassert i et av Riksarkivets depotmagasiner, og materialet er i gjennomgående god fysisk forfatning.

Folketellingen 1801 ble overført til Norge fra Kammerkanselliet i Rentekammeret i 1820.

Folketellingen 1801 er transkribert og søkbar på Digitalarkivet: <http://digitalarkivet.no/cgi-win/WebCens.exe?slag=visbase&filnamn=f1801>.

Det er utgitt svært mange artikler som både omtaler og tar utgangspunkt i folketellingen 1801. Det vil føre for langt å gi detaljert bibliografisk informasjon. Men blant nyere artikler kan vi nevne Sølvi Sogner og Gunnar Thorvaldsen: Kan 1801-tellingen kaste lys over innvandringen til Norge, trykt i *Med Clío til Kringsjø. Festskrift til riksarkivar John Herstad*, Oslo 2002, s. 44–59.

Vi legger ved visuell dokumentasjon av det nominerte materialet.

Referanser:

Professor Ståle Dyrvik, Universitetet i Bergen

Professor (em) Sølvi Sogner

Professor Gunnar Thorvaldsen, Registreringsentral for historiske data, Universitetet i Tromsø

3.4 Begrunnelse for innskrivelse av dokumentet i Norges dokumentarv

3.4.1. **Autentisitet.** Alle lister i folketellingen 1801 er autentiske.

3.4.2. **Dokumentets betydning for Norge.** Folketellingen 1801 gir unik kunnskap om *hele* Norges befolkning på et tidspunkt da det i andre kilder bare finnes spredt informasjon om enkeltpersoner eller definerte grupper.

3.4.3. **Tid, sted, mennesker, tema, form og kulturell, åndelig og religiøs verdi.** Mot slutten av 1700-tallet var interessen for kunnskap om egen befolkning økende hos myndighetene.

Allerede i 1769 ble det holdt en folketelling i Norge, men den oppga bare antall personer, ikke navn. Ved inngangen til et nytt århundre var det ikke bare i Danmark-Norge at saken ble tillagt vekt, for også i land som England og Frankrike ble det holdt folketellinger i 1801.

Apparatet rundt folketellingen 1801 gir et godt bilde av hvordan den dansk-norske administrasjonen arbeidet når større oppgaver skulle gjennomføres. Fra myndighetene i København ble reskriptet med prøver på utfylling sendt til stiftamtmennene, overberghauptmannen på Kongsberg og biskopene. De ga lokale embetsmenn ordre om å gjennomføre tellingen. I *byene* og gruve- og verkssamfunn som sorterte under Overbergamtet på Kongsberg, var det rodemestre som skulle gå fra hus til hus og samle inn opplysninger fra hovedpersonen i hver familie. Rodemestrene skulle føre lister under oppsyn av magistraten. Etter kontroll skulle magistraten sende listene til stiftamtmannen.

I *landdistriktene* ble tellerarbeidet gjort av sogneprestene, som etter instruksjonen kunne nøye seg med å få opplysninger fra husfedrene i forbindelse med søndagsgudstjenesten. Men klokkerne og skoleholderne var ofte prestens medhjelpere. Fra prestene gikk tellingslistene gjennom flere kontrollledd, først til prostene, så til amtmannen og fra han til stiftamtmannen. Etter at stiftamtmannen hadde rådført seg med biskopen, sendte han hele tellingsmaterialet til Tabellkontoret i Rentekammeret i København. Her ble det i 1802–1803 utarbeidet statistiske tabeller over folkemengden i hvert enkelt amt, fordelt på alder, ekteskapelig status og yrke.

I 1820 ble folketellingen 1801 og de statistiske tabellene overført til Norge. Nå vokste det fram et statistisk fagmiljø i Kristiania, først i et tabellkontor i Finansdepartementet, deretter i Indredepartementet og i Statistisk Sentralbyrå. Her er både 1801-tellingen og senere folketellinger blitt statistisk bearbeidet. I 1970-årene ble 1801-tellingen digitalisert i et samarbeidsprosjekt mellom Statistisk Sentralbyrå, Riksarkivet og Historisk institutt, Universitetet i Bergen. Statistisk Sentralbyrå foretok deretter en ny statistisk bearbeidelse av materialet (NOS B134 1980).

3.4.4. Unikhet, integritet, trussel og bevaring. Folketellingen 1801 er enestående i sitt slag. Den er ikke manipulert eller endret over tid. Det foreligger ingen særskilte trusler.

3.5 Juridiske forhold

Riksarkivet både eier og forvalter folketellingen 1801. Tellingen er digitalisert og tilgjengelig på nettet. Det hefter ikke opphavsrett til materialet. Riksarkivet har juridisk ansvar for å ta vare på materialet som del av sitt depotansvar.

3.6 Bevaringsplan

Utover de vanlige sikringstiltakene er ikke materialet gjenstand for en særskilt bevaringsplan, dette i likhet med andre dokumenter i Riksarkivets varetakt. Etter at materialet ble digitalisert og gjort søkbart på nettet, blir originalmaterialet svært sjelden brukt. I magasinet er luftfuktighet og temperatur under kontinuerlig overvåking. Risikoen for at katastrofer skal

ramme magasinet er vurdert å være svært lav. Det er derfor ikke laget noen katastrofeplan for magasinet.

3.7 Konsultasjon og samtykke

Folketellingens eier (Riksarkivet) er orientert om nominasjonen og har godkjent denne.

3.8 Risikovurdering

Det nominerte materialet er lite truet. De miljømessige forholdene i Riksarkivets spesialmagasiner er svært gode, og protokollbindene vil ikke kreve store utgifter til bevaring.

3.9 Bevaringsvurdering

Se under punktet om risikovurdering. I siste instans er Riksarkivaren ansvarlig for bevaringen. Daglig ansvar er delt mellom Seksjon for eldre arkiver og spesialsamlinger og en seksjon som håndterer konservering og digitalisering (DK-seksjonen).

3.10 Resultatet av nominasjonen

Riksarkivet ønsker økt oppmerksomhet knyttet til betydningen av folketellingen 1801.

VEDLEGG

RK, ROA, Folketelling 1801, bd. 1-10

RK, ROA, Folketelling 1801, bd. 32

Persones og Stedernes Navne, samt Familierens Antal.	Personernes fulde Navne i enhver Familie.	Hvad enhver Person er i Familien.	Personernes Alder, hvor de levende Aldere har tilregnet.	Udret eller givet, og hvor ofte de have været i Døds- eller Udførsels-Ånd.	Personernes Tilstand, Forretning, Handværk, Værelse, vel eller onde de leve af.	Personernes fulde Navne, samt Familierens Antal.
Brattekleiv 109 ^{de} Familiens 1 ^{de} Familie	Anders Jørgen Jørgensen	Mand	47	Booga i	Transp.	Brattekleiv 109 ^{de} Familiens 1 ^{de} Familie
	Birgithen Jacobsdatter	hans Hustru	50	1 ^{de} Gæst	Booga og Edding	
	Anne Kirsten Jacobsdatter	Jørgen Jørgensens	15	Ugift	sin hustru for	
	Nielsen Jørgensdatter	Jørgen Jørgensens	13	—	Arbejdende	
	Tellef Nielsen Jørgensen	Jørgen Jørgensens	64	hængslet	Arbejdende og hængslet for	
	Nils Jørgensdatter	Jørgen Jørgensens	32	Ugift	Booga	
	Jørgen Tellefsdatter	Jørgen Jørgensens	26	—	Jørgen Jørgensens	
	Karen Tellefsdatter	Jørgen Jørgensens	27	Booga i	Jørgen Jørgensens	
	Johan Ludvig Jørgensen	Mand	23	1 ^{de} Gæst	Jørgen Jørgensens	
	Christen Christensdatter	hans Hustru	23	—	Jørgen Jørgensens	
	Jørgen Tellefsdatter	Mand	40	Booga i	Jørgen Jørgensens	
	Karen Olavsdatter	hans Hustru	31	1 ^{de} Gæst	Jørgen Jørgensens	
	Ole Tørrisen	—	9	Ugift	for	
Torvald Tørrisen	Jørgen Jørgensens	7	—	for		
Asa Tørrisen	Jørgen Jørgensens	5	—	for		
Anders Tørrisen	Jørgen Jørgensens	2	—	for		
Torbor Olavsdatter	Christen Christensens	46	—	—		
5 ^{de} Familie	5 ^{de} Familie	5 ^{de} Familie	5 ^{de} Familie	5 ^{de} Familie	5 ^{de} Familie	5 ^{de} Familie
Mads Wilken Jørgensen	Mand	50	Booga i	Jørgen Jørgensens		
Anne Dorthe Jørgensdatter	hans Hustru	53	1 ^{de} Gæst	Jørgen Jørgensens		
Annen Annesen	Christen Christensens	11	Ugift	Jørgen Jørgensens		